

ЗАТВЕРДЖУЮ

**В. о. ректора Національного
фармацевтичного університету**

проф. А. А. Котвіцька

« 30 » грудня 2023 р.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
«ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У
НАЦІОНАЛЬНОМУ ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ»**

МР А2.2-32-111

Розробив:

Проректор ЗВО з НІР

 проф. В. Ю. Кузнецова

« 30 » листопада 2023 р.

Проректор ЗВО з НІР

 проф. І. М. Владимірова

« 30 » листопада 2023 р.

Заступник директора ННІПФ/

Завідувач ІМЛІ з питань ФО

 доц. О. О. Герасимова

« 30 » листопада 2023 р.

Узгодив:

Проректор ЗВО з НІР/

Представник керівництва х ІСУ НФаУ

 проф. А. І. Федосов

« 01 » грудня 2023 р.

Начальник відділу управління якістю

 О. Ю. Гладцінова

« 01 » грудня 2023 р.

Начальник юридичного відділу

 Р. М. Гандзьошин

« 01 » грудня 2023 р.

Харків, 2023

ЛИСТОК ОБЛІКУ ЗМІН

Підстави для внесення змін	Дата затвердження змін	Змінені сторінки	Підпис особи, яка внесла зміни

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Види самостійної роботи здобувачів вищої освіти.....	7
2. Форми та методи самостійної роботи здобувачів вищої освіти	12
3. Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти	15
3.1. Психолого-педагогічні особливості організації самостійної роботи	20
3.2. Мотивація здобувачів вищої освіти до самостійної роботи.....	25
3.3. Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти з використанням дистанційних технологій навчання	26
4. Керівництво самостійною роботою здобувачів вищої освіти.....	33
5. Контроль та оцінювання самостійної роботи здобувачів вищої освіти	35
Перелік використаних джерел літератури	38

ВСТУП

Реалізація державної політики в освіті вимагає кардинальних змін у системі вищої освіти. Одним з найважливіших стратегічних завдань сучасної вищої школи є формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Суспільство висуває високі вимоги до рівня підготовки фахівця, до професійних навичок, здатності ухвалювати самостійні рішення, вміння вибирати значний обсяг інформації, яка необхідна для виконання поставленого завдання, опрацювати її та використовувати.

Враховуючи це, критерієм якості фармацевтичної освіти є здатність закладу вищої освіти виховати у здобувачів освіти вміння застосовувати основні поняття, закони, закономірності, методи і засоби всіх освітніх компонент навчального плану в майбутній професійній діяльності.

У процес навчання активно запроваджуються новітні освітні та інформаційні технології, які передбачають збільшення самостійної роботи здобувачів освіти в освітньому процесі.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти – це основна форма організації навчання, до якої належать різноманітні види індивідуальної й колективної навчальної діяльності, що здійснюється на аудиторних та позааудиторних заняттях з урахуванням індивідуальних особливостей і пізнавальних можливостей здобувачів вищої освіти під керівництвом викладача або без його безпосередньої участі, постійний зовнішній контроль замінюється самоконтролем і активна роль у навчанні більше належить здобувачу вищої освіти, що формує його пізнавальні здібності та спрямованість на безперервну самоосвіту.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти забезпечується системою навчально-методичного забезпечення, передбаченою робочою програмою освітньої компоненти: підручниками, навчальними та навчально-методичними посібниками, конспектами лекцій, збірниками тестових завдань, комплектами індивідуальних завдань, практикумами, методичними рекомендаціями з організації самостійної роботи, електронними та іншими навчально-методичними матеріалами, дистанційними курсами.

Методичні матеріали для самостійної роботи здобувачів вищої освіти мають передбачати можливість проведення самоконтролю з боку їх самих.

Самостійна робота полягає в опрацюванні навчального матеріалу, виконанні індивідуальних завдань, проведенні науково-дослідної роботи.

Для самостійної роботи рекомендується відповідна наукова, професійна та періодична література.

Самостійна робота з вивчення навчального матеріалу з конкретної освітньої компоненти може проходити в Науковій бібліотеці університету,

навчальних кабінетах, комп'ютерних класах, лабораторіях, у домашніх умовах, а також за дистанційною формою з використанням сайту Центру дистанційних технологій навчання тощо.

З урахуванням реалій часу широке запровадження дистанційних технологій навчання стало надзвичайно актуальним і вимагає від здобувача освіти все більшої самостійної пізнавальної діяльності. Але ця робота має бути цілеспрямованою, методично керованою і контрольованою.

Під час організації самостійної роботи з використанням складного обладнання, устатковин, інформаційних систем (комп'ютерних баз даних, систем автоматизованого проєктування, автоматизованих навчальних систем, дистанційних технологій навчання тощо) забезпечується можливість одержання необхідної консультації або допомоги з боку викладача кафедри.

Контроль засвоєння навчального матеріалу освітньої компоненти, віднесеного на самостійну роботу, є обов'язковим. Форми контролю визначаються робочою програмою освітньої компоненти і можуть містити виконання індивідуальних завдань, тестів, розрахунково-графічних робіт, рефератів, контроль самостійно засвоєного матеріалу під час поточного та семестрового контролю (разом з матеріалом, що вивчався на аудиторних навчальних заняттях) тощо.

Формування професійних компетенцій знаходиться в тісному зв'язку з досвідом організації самостійної роботи. Тому набуття здобувачем вищої освіти навичок самостійного отримання знань, самоосвіти за роки навчання в університеті є важливою складовою вищої освіти.

Цілі самостійної навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти:

- засвоєння теоретичних знань;
- формування мотивації до самоосвіти протягом професійної діяльності;
- розвиток пізнавальних інтересів і здібностей;
- розвиток критичного мислення;
- розвиток морально-вольових якостей особистості;
- формування ставлення до навколишнього світу та його соціальних проявів;
- формування вмінь самоорганізації власної життєдіяльності, її самоаналізу і самооцінки тощо;
- формування готовності до професійної діяльності в умовах високої конкуренції, що потребує постійної самоосвіти та підвищення професіоналізму.

Функції самостійної роботи:

Пізнавальна – визначається засвоєнням здобувачем вищої освіти систематизованих знань з певної освітньої компоненти.

Самоосвітня – формує вміння і навички самостійного отримання, оновлення і творчого застосування знань і практичних навичок.

Прогностична – розвиває вміння здобувача вищої освіти вчасно передбачати й оцінювати як можливий результат, так і саме виконання завдання.

Виховна – формує самостійність не тільки як сукупність умінь і навичок, але і як рису характеру, що відіграє суттєву роль у формуванні особистості сучасного фахівця.

Здобувачі вищої освіти повинні не лише брати активну участь у процесі сприйняття та засвоєння знань, а також мати стосовно них власну позицію, бути спроможними застосувати вивчене на практиці, творчо переосмислювати, співвідносити здобуті результати діяльності з перспективами своєї майбутньої професії.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти є одним з компонентів освітнього процесу, а тому, як і всі його складові, являє собою систему організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на підготовку фахівців за відповідними рівнями вищої освіти.

Процес активізації самостійної пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти визначається більш ефективним у разі дотримання певних умов:

- забезпечення освітньої (знання, розуміння), розвивальної (вміння) та виховної (ставлення) цілей процесу навчання;
- використання педагогічно обґрунтованих принципів навчання;
- забезпечення емоційності навчання і створення сприятливої атмосфери;
- динамічність, різноманітність методів, прийомів, форм і засобів викладання і навчання, їх спрямованість на розвиток активної дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти, надання пріоритетів методам і формам активного навчання;
- орієнтація здобувачів вищої освіти на систематичну самостійну роботу, забезпечення регулярності й ефективності контролю та оцінки успішності здобувачів вищої освіти;
- комплексне і педагогічно доцільне використання технічних засобів навчання та нових інформаційних технологій;
- використання системи психологічних і педагогічних стимуляторів активної навчальної діяльності.

Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти базується на:

- стандартах вищої освіти;
- робочих навчальних планах;
- робочих програмах освітніх компонент, які структуровані за змістовими модулями.

1. ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Самостійну роботу здобувачів вищої освіти можна класифікувати за різними критеріями (рис. 1.1).

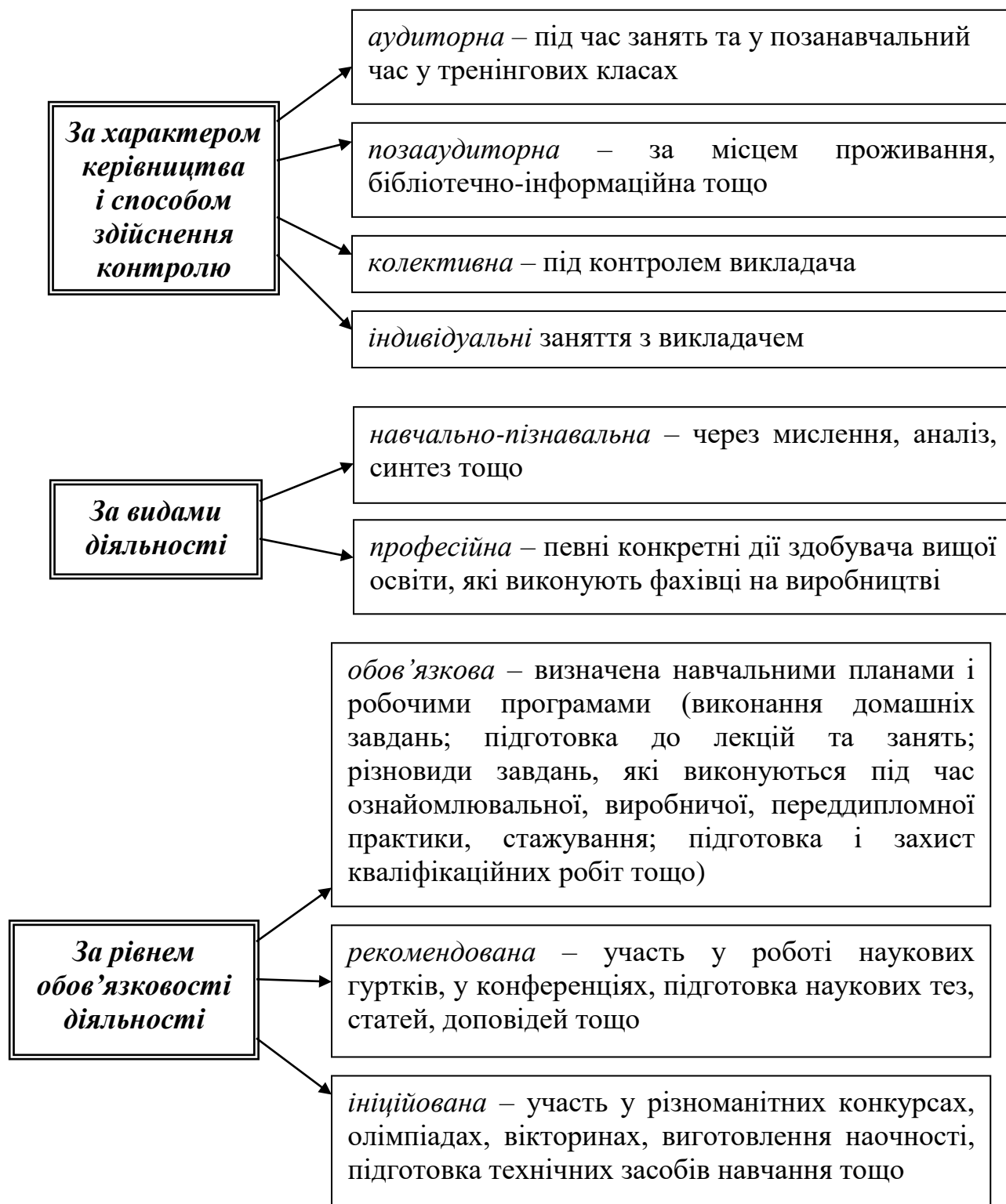

Рис. 1.1 Класифікація самостійної роботи здобувачів вищої освіти

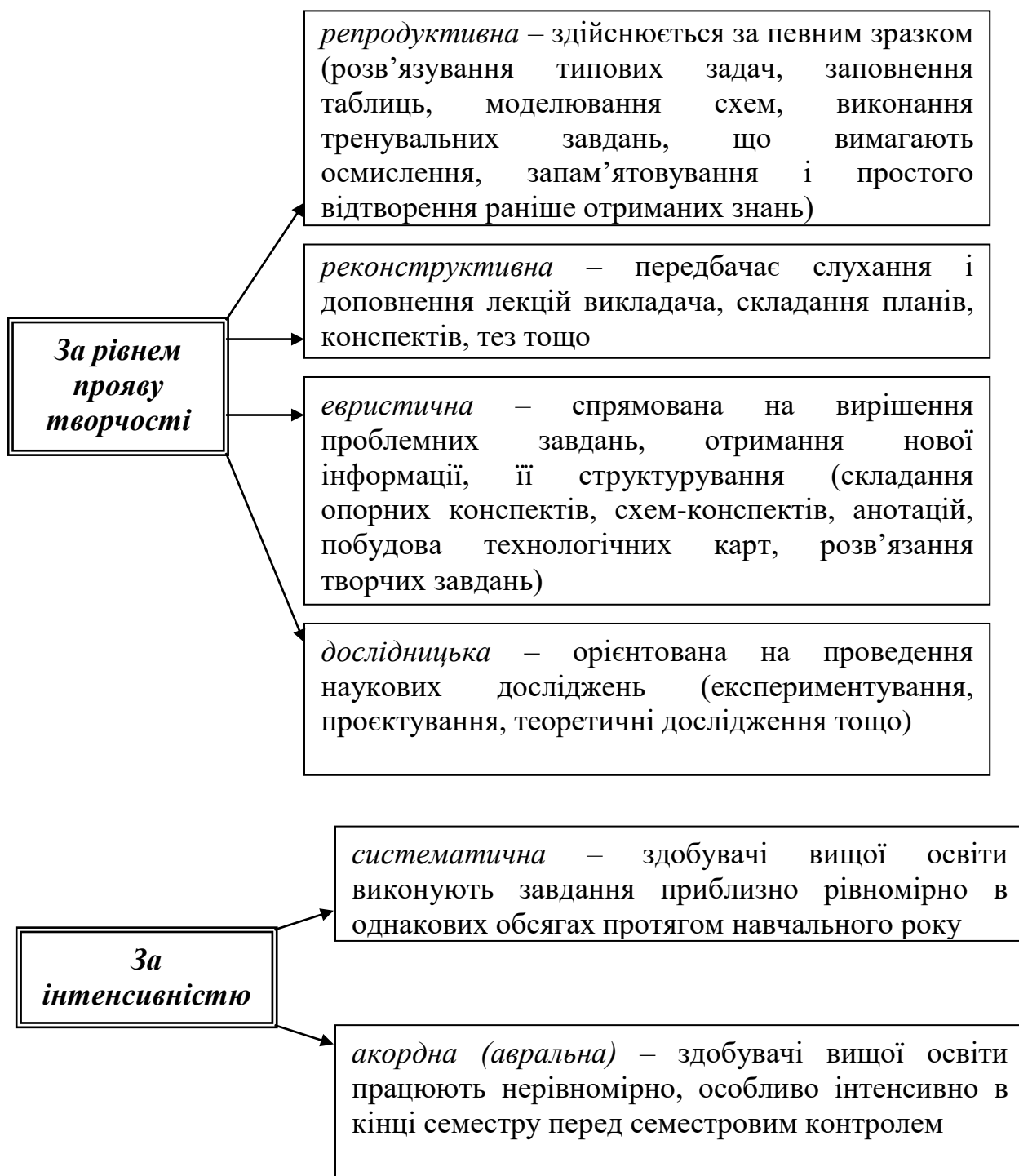

Рис. 1.1 Класифікація самостійної роботи здобувачів вищої освіти (продовження)

У вищій школі самостійну роботу організують у двох основних напрямках:

1. Інтенсифікація самостійної роботи в *процесі аудиторних занять*. Реалізація цього напрямку вимагає від викладача розроблення нових методик і форм організації аудиторних навчальних занять, які забезпечуватимуть

формування високого рівня самостійності здобувачів вищої освіти і поліпшення якості підготовки.

Аудиторна самостійна робота реалізується під час читання лекцій, семінарських, лабораторних і практичних занять, проведення консультацій тощо.

У процесі читання лекцій необхідно підсилити їх методологічну роль в організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти (висвітлити основні теоретичні підходи до планування й організації самостійної роботи, діагностики її результатів), контролювати засвоєння змісту навчального матеріалу через експрес-опитування з конкретної теми, тестовий контроль, опитування у формі гри, мінібесіди, мінідиспуту, розв'язування завдань, аналіз ситуацій тощо.

На практичних і семінарських заняттях для організації самостійної роботи необхідно створити банк диференційованих завдань, ситуацій, задач для самостійного розв'язування. Під час семінарських і лабораторних занять самостійну роботу можна організовувати індивідуально і групами (розробка проєкту, моделювання ситуації, її аналіз). Публічне обговорення і захист свого варіанта проєкту підвищує роль самостійної роботи, формує у майбутніх фахівців прагнення якісно виконати завдання. За такого підходу змінюється ставлення до лекцій, оскільки без розуміння теорії неможливо успішно виконати роботу, яка часто має дослідницький характер.

2. Самостійна робота в *позааудиторний час*. До основних видів позааудиторної самостійної роботи здобувачів вищої освіти належать:

– виконання домашніх завдань різного характеру, індивідуальних навчально-дослідних (розв'язування задач, переклад і переказ текстів, добір і вивчення літературних джерел, розроблення і побудова різних схем, моделей, діаграм, виконання графічних робіт, розрахунків);

– підготовка і написання рефератів, доповідей, тез та інших письмових робіт;

– виконання курсових робіт;

– підготовка до семінарських, лабораторних і практичних занять, до участі в науково-теоретичних конференціях, олімпіадах, конкурсах тощо;

– підготовка до атестації, виконання випускових кваліфікаційних робіт.

Важливою умовою ефективності позааудиторної самостійної роботи здобувачів вищої освіти є осмислення, аналіз та систематизація навчального матеріалу, поповнення і поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, умінь і навичок, а також контроль результатів досягнення. Види самостійної роботи, які допомагають здобувачам вищої освіти в опануванні навчального матеріалу, наведено у табл.1.1.

Таблиця 1.1

Самостійна робота в процесі навчання

Спрямованість самостійної роботи	Види самостійної роботи здобувачів вищої освіти
Оволодіння знаннями	читання тексту (підручника, першоджерела, додаткової літератури тощо)
	складання плану тексту, графічне зображення структури тексту
	конспектування тексту, виписки з тексту і тощо
	робота з довідковою літературою
	ознайомлення з нормативними та правовими документами
	навчально-методична та науково-дослідна робота
	використання комп'ютерної техніки, мережі Інтернет тощо
Закріплення та систематизація знань	робота з конспектом лекції
	оброблення тексту, повторна робота над навчальними матеріалами та підручниками, першоджерелами, опанування додаткової літератури, аудіо- і відеозаписів
	складання таблиць для систематизації навчального матеріалу
	підготовка відповідей на контрольні запитання
	заповнення робочого зошита
	аналітичне оброблення тексту
	підготовка мультимедійної презентації та доповідей до виступу на семінарі (конференції, круглому столі тощо)
	підготовка реферату тестування
Формування вмінь	рішення ситуаційних завдань за зразком
	виконання розрахунків (графічні та розрахункові роботи)
	вирішення професійних кейсів і варіативних завдань
	підготовка до контрольних робіт
	підготовка до тестування
	підготовка до ділових ігор
	проектування та моделювання різних видів і компонентів професійної діяльності
	дослідно-експериментальна робота
	аналіз професійних вмінь з використанням аудіо- та відео-техніки

До основних видів виконання самостійної роботи здобувачами вищої освіти належать:

- пошук наукової літератури за певною темою;
- розв’язування задач;
- есе (реферат);
- вирішення проблем;
- виконання певної практичної роботи;
- аналіз ситуаційних завдань;
- створення ситуаційних завдань;
- створення структурної (візуальної) схеми прочитаного матеріалу.

Пошук наукової літератури за певною темою. Підготування викладачем теми за курсом або його частини з подальшим наданням їх здобувачам вищої освіти, які мають у бібліотеці та в системі Internet підібрати відповідну літературу. Доцільним є визначення певної кількості позицій або проведення змагання щодо більшої кількості літературних джерел, знайдених здобувачами вищої освіти. Перший варіант доцільно використовувати, якщо здобувачі вищої освіти шукають літературу за індивідуально визначеними темами, другий – якщо подана одна тема для всіх здобувачів вищої освіти.

Розв’язування задач. Розроблення викладачем задач за певними розділом освітньої компоненти і розв’язання їх у письмовому вигляді. Залежно від складності та обсягу роботи над конкретним завданням можна пропонувати одну або декілька задач кожному здобувачу вищої освіти або групі здобувачів вищої освіти (2-5 осіб). Звіти про розв’язання здобувачі вищої освіти можуть надавати письмово або (що ефективніше) на практичному занятті перед групою здобувачів вищої освіти. У разі надання всім здобувачам вищої освіти однакових задач доцільним є порівняння якості розв’язання їх кожним здобувачем вищої освіти. У разі надання кожному здобувачу вищої освіти різних задач доцільним є обговорення розв’язання задач на практичному занятті перед загальною групою здобувачів вищої освіти з метою отримання здобувачами вищої освіти більшої кількості інформації.

Есе (реферат). Викладач визначає тему або індивідуальні теми для есе. Як правило, теми для есе мають бути проблемними й передбачають викладення власного бачення без використання навчальної або наукової літератури. Підготовка есе (реферату) за одним з питань програми (на вибір здобувача вищої освіти) є самостійною домашньою письмовою роботою. Критерієм оцінки есе є такі параметри: виразно сформульована проблема; обґрунтування її актуальності; короткий огляд літературних джерел та поглядів різних (кількох) авторів на суть проблеми; логічна послідовність та аргументованість викладу змісту есе; наявність власної (авторської) позиції; зв’язок змісту есе із сучасними українськими реаліями (практичними чи теоретичними); наявність

висновку і посилань на джерела. Не можуть бути зараховані есе, які є плагіатом або передруком текстів з підручника чи Internet.

Вирішення проблем. Викладачем пропонується проблемна ситуація, яку здобувачі вищої освіти мають сформулювати як проблему, перевести її у завдання та вирішити. Організувати цю роботу можна аналогічно до розв'язування задач.

Виконання певної практичної роботи. Відповідно до програми освітньої компоненти здобувачі вищої освіти отримують практичне завдання, виконують його і подають короткий письмовий звіт або відповідний результат роботи викладачу.

Аналіз ситуаційних завдань. Викладачем розробляються (підбираються) ситуаційні завдання за певними розділом курсу з пропозицією щодо їх розв'язання у письмовому вигляді. Залежно від складності та обсягу роботи можна запропонувати аналіз ситуаційного завдання окремо кожному здобувачу вищої освіти або групі здобувачів вищої освіти (2-5 осіб). Звіт про аналіз ситуаційного завдання здобувачами вищої освіти надається письмово або (що ефективніше) на практичному занятті перед загальною групою здобувачів вищої освіти. У разі надання всім здобувачам вищої освіти однакового ситуаційного завдання доцільним є здійснення порівняння якості його розв'язання. У разі надання здобувачам вищої освіти різних ситуаційних завдань ефективним є обговорення аналізу ситуаційних завдань на практичному занятті з групою здобувачів вищої освіти.

Створення ситуаційних завдань. Кожному здобувачу вищої освіти індивідуально або групі здобувачів вищої освіти можна запропонувати розробити ситуаційні завдання з певної теми курсу.

Створення структурної (візуальної) схеми прочитаного матеріалу. Надання викладачем здобувачам вищої освіти навчального матеріалу (певний розділ підручника) з пропозицією його опрацювання та подання змісту розділу у вигляді візуальної схеми тощо. Схеми, які створені здобувачами вищої освіти, доцільно подати та обговорити на практичному занятті або лекції.

2. ФОРМИ ТА МЕТОДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Форми та методи самостійної роботи здобувачів вищої освіти, як види навчальної діяльності, спрямовані на формування пізнавальних здібностей здобувача вищої освіти, на безперервну самоосвіту й тісно пов'язані між собою. Форми навчання (рис. 2.1) відображають організаційну складову освітнього процесу, а методи (рис. 2.2) – процесуальну, методичну складову.

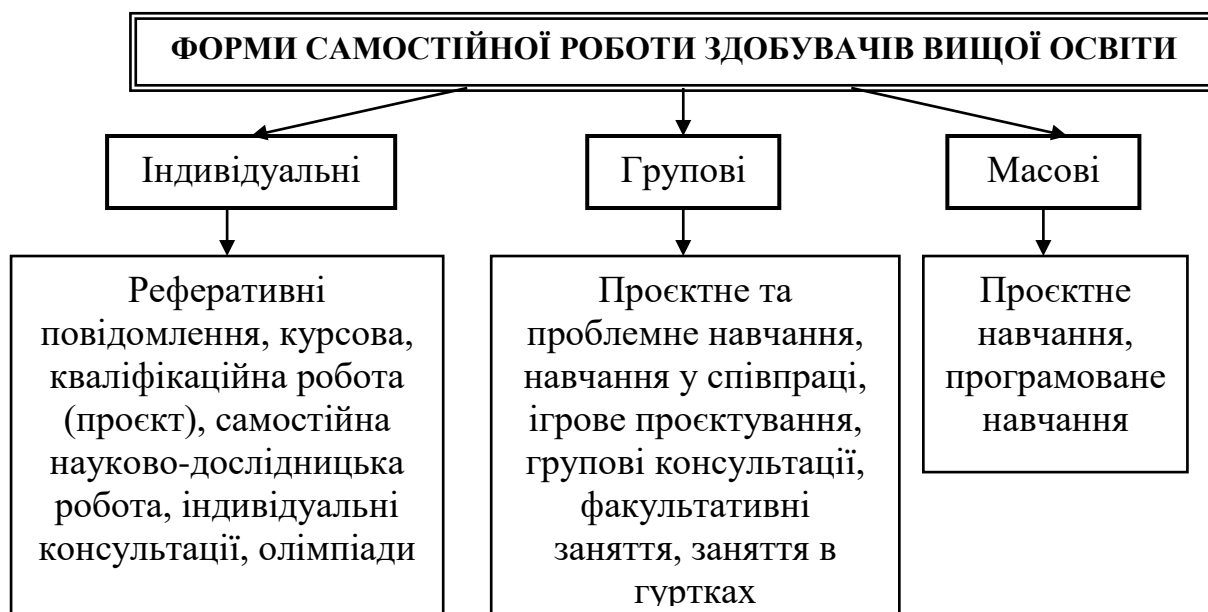

Рис. 2.1 Форми самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Рис. 2.2 Методи самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Найефективніші методи самостійної роботи здобувачів вищої освіти, що сприяють індивідуалізації та інтенсифікації освітнього процесу, наведені на рис. 2.2.

Проблемно-пошукові методи спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, застосування яких спонукає здобувачів вищої освіти до проведення самостійних досліджень, підвищує мотивацію подальшої роботи, сприяє розвитку логічного мислення і, як результат, розвитку творчої самостійної діяльності здобувачів вищої освіти. Ідеальним результатом навчання за проблемно-пошуковими методами є вироблення вміння раціонально застосовувати всі складові системи цих методів у розвитку та взаємозв'язку.

Метод проектного навчання спрямований на досягнення прогнозованих результатів самостійної роботи, використання якого передбачає чітке визначення дидактичних завдань, які здобувачі вищої освіти вирішують у навчальній

діяльності за різними типами проєктів. Упровадження методу в освітній процес потребує певних затрат часу на попередню підготовку. Основними вимогами до використання методу проєктів є:

- колективна та індивідуальна діяльність здобувачів вищої освіти;
- визначення проблеми, яка потребує комбінованих знань здобувачів вищої освіти щодо планування дій, спрямованих на розв'язання;
- використання науково-дослідницьких методів;
- складання плану роботи над проєктом;
- фіксування проміжних результатів;
- результати застосування методу проєктів повинні мати навчальну практичну значущість.

Сутність методів колективної розумової діяльності полягає в колективній творчості з метою вирішення певних завдань підвищеної складності, що сприяє підвищенню рівня інтелектуального розвитку, виявленню творчих здібностей здобувачів вищої освіти, розвитку творчого мислення, підвищенню рівня самостійності, формуванню навичок колективної роботи, поліпшенню комунікативних навичок, емоційного стану здобувачів вищої освіти. Методи колективної розумової діяльності вирізняються новизною, більшою мобільністю у виборі напрямів розв'язання проблеми, більшою самостійністю й творчістю її учасників, комплексним підходом до вирішення проблеми.

Використання *методу застосування інформаційно-комп'ютерних технологій* у навчанні під час самостійної роботи має такі переваги:

- мобільність на основі реалізації технічних можливостей, здійснення педагогічної корекції і безперервного зворотного спілкування та зв'язку;
- оновленість та актуалізація інформації;
- індивідуалізація і контроль темпу та ступеня складності навчального матеріалу та завдань;
- полісенсорність, тобто вплив на різноманітні почуття людини;
- мультимедіальність, тобто можливість апаратного та програмного поєднання чи злиття в одному пристрої багатьох функцій і засобів інформації (медій);
- інтерактивність, тобто здатність до діалогу в системі «людина – комп'ютер», що забезпечує здобувачу вищої освіти суб'єктивне відчуття успішності;
- симуляційність, тобто можливість імітації дійсних явищ, процесів чи дії пристроїв;
- комунікативність, тобто здатність до забезпечення за допомогою мережі візуального, звукового чи символічного зв'язку з іншою особою (з іншим комп'ютером або устаткуванням);

– віртуалізація, тобто здатність до творення уявного світу, який називають віртуальною або кіберпросторовою дійсністю;

– трансформація змісту, методів і форм навчання, організації навчальних занять, поєднання різних методик навчання для здобувачів вищої освіти різнорівневої підготовки;

– об'єктивність контролю за станом засвоєння навчання здобувачем вищої освіти необхідного навчального матеріалу.

З метою підвищення ефективності супроводу самостійної роботи здобувачів вищої освіти у разі застосування інформаційно-комп'ютерних технологій, як правило, використовуються освітні сайти, електронні підручники, посібники, методичні рекомендації, тестові контрольні завдання, електронна аудіовізуальна наочність тощо.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Головним завданням організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти є використання традиційних та інноваційних форм і методів навчання, які, доповнюючи один одного, становлять єдину систему, з подальшою адаптацією до особливостей освітнього процесу в закладі вищої освіти з метою оптимізації навчання та підготовки висококваліфікованих фахівців. Якість планування, організацій та контролю самостійної роботи визначає ефективність процесу навчання.

Організацію самостійної роботи здобувачів вищої освіти забезпечують кафедри, викладачі, Наукова бібліотека, Центр інформаційних технологій, Центр інформаційно-дистанційних технологій навчання, Редакційно-видавничий відділ Національного фармацевтичного університету тощо.

Кафедри університету:

– визначають основні напрями, зміст, форми та методи підготовки здобувачів вищої освіти до самостійної роботи, формують мотивацію до одержання знань та навичок;

– визначають конкретний зміст, обсяг матеріалу для самостійного вивчення з кожної освітньої компоненти відповідно до навчального плану;

– визначають спосіб викладення навчального матеріалу в методичній літературі (навчальних посібниках, методичних рекомендаціях тощо) в доступній для ефективного засвоєння формі;

– визначають обсяг часу здобувача вищої освіти, необхідний для засвоєння певного обсягу матеріалу з кожної конкретної освітньої компоненти;

– визначають основні напрями наукової роботи здобувачів вищої освіти;

– забезпечують та здійснюють контроль за організацією та якістю виконання самостійної роботи, аналіз ефективності самостійної роботи,

внесення коректив з метою активізації та удосконалення самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Викладачі університету:

- ознайомлюють здобувачів вищої освіти:
 - з формами та методами організації освітнього процесу в університеті, методикою самостійної роботи, критеріями оцінювання самостійної роботи;
 - з метою, засобами, трудомісткістю, строками виконання, формами контролю самостійної роботи здобувачів вищої освіти;
- формують:
 - навички роботи з підручниками, класичними першоджерелами та сучасною науковою літературою;
 - навички пошуку оптимальних варіантів відповідей, розрахунків, рішень;
 - навички проведення науково-дослідної роботи.
- демонструють:
 - власним прикладом переваги самостійності та нові технології викладання, перетворюючи лекції з репродуктивних (повідомлення інформації) на постановні, проблемні, інтерактивні, а потім на аналітичні за результатами самостійної роботи здобувачів вищої освіти.
- проводять, здійснюють:
 - групові та індивідуальні консультації;
 - систематичний контроль за виконанням здобувачами вищої освіти завдань, рекомендованих до самостійного опрацювання;
 - аналіз та оцінку роботи здобувачів вищої освіти.

Наукова бібліотека:

- організовує консультації з бібліографії з метою формування у здобувачів вищої освіти навичок пошуку інформації, вміння орієнтуватися в довідково-бібліографічному апараті бібліотеки, інформаційних системах і базах даних;
- надає здобувачам вищої освіти допомогу в організації роботи з навчально-методичною літературою.

Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти – це діяльність викладача з метою залучення всіх здобувачів вищої освіти до систематичного й продуктивного самостійного навчання. Продуктивність самостійної роботи здобувачів вищої освіти залежить від ефективності її організації та складається з двох етапів (рис. 3.1).

Успішність самостійної роботи здобувачів вищої освіти значною мірою залежить від уміння викладача організувати кожен з етапів.

Рис. 3.1. Етапи організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Керівна роль викладача в організації самостійної роботи можлива за таких умов:

1. *Часова.* Викладач, визначаючи обсяг самостійної роботи, має враховувати тижневий бюджет навчального плану здобувачів вищої освіти та темп їхньої роботи. Орієнтовними витратами на самостійну роботу вважається таке співвідношення: на одне аудиторне заняття – дві години самостійної роботи, решта часу навчального тижня передбачена для виконання індивідуальних завдань, написання рефератів, курсових, випускних робіт.

2. *Систематична.* Передбачає планування самостійної роботи з метою усунення нерівномірності її виконання, враховуючи тижневе навантаження за навчальним планом. Усі завдання щодо написання рефератів, індивідуальних завдань, кваліфікаційних робіт здобувачі вищої освіти мають отримувати на початку семестру.

3. *Мотиваційно-цільова.* Доведення до свідомості здобувачів вищої освіти значення самостійної роботи здобувачів вищої освіти як засобу опанування професійних компетенцій, навичок самоосвіти. Починаючи з першого курсу здобувачі вищої освіти мотивуються на щоденну самостійну роботу.

4. *Процесуальна.* Передбачає навчання здобувачів вищої освіти виконувати технологічні уміння, зокрема структурування самостійної роботи (проектування виконання етапів роботи в часі тощо); здійснення пошуку необхідної інформації; опрацювання джерел інформації, здійснення запису прочитаного, проведення самоконтролю якості опрацьованого навчального матеріалу.

5. *Психогігієнічна.* Вироблення у здобувачів вищої освіти умінь продуктивно планувати розпорядок дня, виховання культури розумової праці.

6. *Матеріально-технічна.* Відстеження наявності належного бібліотечного фонду, читальних кімнат у гуртожитках тощо. Забезпеченість різноманітними засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

7. *Дидактично-методична.* Постійне надання здобувачам вищої освіти методичних рекомендацій та інструктажів перед новими для них видами самостійної роботи. Розробка завдань різного рівня складності з освітньої компоненти. Підготовка допоміжних методичних матеріалів з метою економії часу. Поєднання групової та індивідуальної форм роботи здобувачів вищої освіти.

8. *Консультативно-коригувальна.* Надання контрольних питань та орієнтирів для самоконтролю здобувачами вищої освіти своєї самостійної роботи та консультативної допомоги здобувачам вищої освіти з урахуванням їх індивідуальних особливостей і рівня складності завдання та коригування результатів.

9. *Контрольна.* Забезпечення діагностики та моніторингу якості виконання самостійної роботи. Винесення на поточний та підсумковий контроль навчального матеріалу освітньої компоненти, передбачений робочою програмою для засвоєння здобувачем вищої освіти під час самостійної роботи разом із навчальним матеріалом, який опрацьовується під час аудиторних навчальних занять.

10. *Оцінно-результативна.* Використання кредитно-модульної системи, що містить накопичувальну систему оцінювання самостійної роботи здобувачів вищої освіти, його навчальних та особистих досягнень. Результати самостійної роботи здобувачів вищої освіти оцінюються під час практичних, лабораторних, семінарських занять, перевірки усних і письмових завдань, тестів, конспектів тощо, захисту індивідуальних творчих завдань, курсових, складання семестрових контролів, єдиного державного кваліфікаційного іспиту, практично орієнтованих іспитів.

Однією з важливих умов розвитку професіоналізму в будь-якій сфері діяльності є формування у майбутнього фахівця вмінь *професійної самоорганізації*. Випробовуваною формою організації є складання графіка, в якому зазначаються термін усіх заходів, обсяг часу для самостійної роботи; проведення вхідного контролю, контрольних робіт, типових розрахунків, лабораторних робіт, курсових робіт, терміни написання рефератів. У графіках мають вказуватися дати проміжного контролю усіх видів робіт. Формування графіків самостійної роботи з кожної освітньої компоненти на початку навчального семестру дозволяє здобувачу вищої освіти планувати свою діяльність.

Якісний рівень самостійного опрацювання навчального матеріалу здобувачами вищої освіти значною мірою залежить від комплексу навчально-методичного забезпечення кожної освітньої компоненти, а саме від наступних

його складових: робоча програма, силабус, перелік теоретичних питань для самостійної роботи, перелік теоретичних питань і завдань для контролю змістових модулів, для семестрового екзамену з освітньої компоненти, навчальна та навчально-методична література.

Відповідно до характеру самостійної роботи й участі виконавців розрізняють *індивідуальні, індивідуалізовані та колективні* її види (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Види самостійної роботи

Вид самостійної роботи	Види завдань
<i>Індивідуальна</i>	Фронтальні – всі здобувачі вищої освіти отримують однакові завдання
	Групові – кожній групі здобувачів вищої освіти пропонуються різні (неоднакові за складністю) варіанти завдань
	Індивідуальні – окремим здобувачам вищої освіти або всій групі дають різні, але однакові за складністю завдання
<i>Індивідуалізована</i>	Завдання з урахуванням індивідуальних відмінностей у здібностях до навчання
<i>Колективна</i>	Розподіл завдань за групами. При цьому посилюється фактор мотивації, підвищується інтелектуальна активність та забезпечується ефективність навчальної діяльності здобувачів вищої освіти шляхом посилення взаємоконтролю

Доцільним є розроблення системи самостійної роботи здобувачів вищої освіти для кожної освітньої компоненти, яка відповідає її особливостям. Методичні рекомендації до самостійної роботи є необхідною частиною комплексу навчально-методичного забезпечення освітньої компоненти. Обов'язковим є ознайомлення на початку семестру здобувачів вищої освіти з організацією самостійної роботи з освітньої компоненти, а також з формами контролю та критеріями оцінювання.

До головних вимог, які висуваються до поєднання різних видів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти у системі дидактичних завдань, належать:

- застосування різноманітних прийомів організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти;
- урахування специфіки освітньої компоненти, що вивчається, окремих їх розділів і тем під час розроблення дидактичних засобів;
- професійна орієнтація (відповідність вимогам освітньої програми);

- цілісний характер окремих частин, логічна послідовність і взаємозв'язок;
- доступність у вирішенні;
- забезпечення формування у здобувачів вищої освіти практичних навичок роботи з різноманітними інформаційними джерелами;
- наявність взаємозв'язку між темами та освітніми компонентами;
- структурування системи завдань за ступенем їх ускладнення (збільшення обсягу, змісту, джерел знань, способів управління і контролю);
- забезпечення різного ступеня складності та варіативності завдань.

Використання різних складових комплексу навчально-методичного забезпечення освітньої компоненти під час виконання самостійної роботи наведено в табл. 3.2

Таблиця 3.2

Використання різних складових комплексу навчально-методичного забезпечення освітньої компоненти під час виконання самостійної роботи

Вид самостійної роботи	Складові навчально-методичного комплексу
Опрацювання теоретичного матеріалу	Підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій
Виконання індивідуальних завдань	Методичні рекомендації до самостійної роботи
Підготовка до поточного та підсумкового контролю знань	Перелік питань з підготовки до різних видів контролю, зразки контрольних завдань, збірки тестових завдань

3.1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Найбільш суттєвою рисою сучасного підходу до вирішення актуальних проблем підвищення якості вищої освіти є підготовка особистості до самостійної, проблемно-пошукової діяльності, в результаті якої формується професійна мобільність, необхідність самовдосконалюватися, набувати нові знання, підвищувати професіоналізм та конкурентоспроможність на ринку праці.

Самостійна робота – це діяльність особистості, що базується на педагогічних і психологічних закономірностях, детермінується змістом, методами організації навчання, індивідуально-типологічними особливостями здобувачів вищої освіти. Метою цієї діяльності є формування у здобувачів вищої освіти не лише уміння самостійно поповнювати свої знання, вільно

орієнтуватися у потоці наукової інформації, а й активності та самостійності, здатності організувати та реалізувати свою діяльність без стороннього керівництва і допомоги. Головне завдання викладачів полягає у тому, щоб навчити здобувачів вищої освіти самостійно підбирати необхідну наукову літературу та опрацьовувати її, формувати творчу особистість, здатну до самовдосконалення і самоосвіти.

Самостійна робота є однією з форм навчально-пізнавальної діяльності, що має свою структуру. Основні структурні блоки самостійної роботи: мотив, мета, зовнішні умови та способи.

Мотив є джерелом діяльності і виконує функції спонукання, змістовності. Конкретними мотивами здобувачів вищої освіти можуть бути: цікавість, бажання отримати високий бал за вивчення освітньої компоненти, страх відрачування.

Мета викладача не має обмежуватися тим, щоб здобувач вищої освіти отримав деяку окрему інформацію з курсу. Вона більш широка: формування і розвиток пізнавальних і професійних мотивів, засвоєння способів вирішення проблем і навичок професійного мислення тощо. *Мета здобувача вищої освіти* (особливо на початковому етапі виконання самостійної роботи) має передбачати конкретний досяжний і порівняно близький за часом результат, наприклад, вирішення конкретної проблеми. Конкретною метою самостійної роботи здобувачів вищої освіти може бути: запам'ятовування тексту для переказу, засвоєння логіки роздумів автора, запам'ятовування лише певних даних із тексту. Сила мети визначається силою зв'язку з мотивом: чим тісніше цей зв'язок, тим ймовірніше досягнення мети.

Мета реалізується в процесі здійснення способів діяльності. Такий розбіг мети (у викладача – загальна і віддалена, а у здобувача вищої освіти – конкретна і близька) об'єктивно необхідний для успішного виконання самостійної роботи.

Способи – це конкретні прийоми та операції, за допомогою яких досягається мета. Прикладами способів самостійної роботи здобувачів вищої освіти можуть бути: вільне читання тексту з визначенням головної думки, трикратне повторення матеріалу, колективна критика певної теорії в групі здобувачів вищої освіти, складання схеми тексту тощо.

Ефективність самостійної роботи здобувачів вищої освіти залежить від якості планування, організації цієї роботи та регулярності контролю. Викладач має здійснювати цілеспрямоване управління самостійною діяльністю здобувачів вищої освіти, забезпечувати пізнавальну активність, проблемність, професійну спрямованість, а також індивідуалізацію їх навчання. Індивідуальний підхід до кожного здобувача вищої освіти робить освітній процес більш ефективним.

Здобувачі вищої освіти, які приходять до закладів вищої освіти, як правило, мають недостатні навички самостійної роботи. Особливо важливим це є для першокурсників, входження яких у професійне навчання часто має проблемний характер, зумовлений їх неготовністю до системи навчання в університеті, що провокує переживання здобувачами вищої освіти кризи успішності і компетентності.

У формуванні позитивного ставлення здобувачів вищої освіти до освітньої компоненти, забезпеченні їхньої спрямованості на провідні види навчальної діяльності викладач є головною фігурою. Саме особистість викладача, його ставлення до своєї справи, рівень майстерності зумовлюють формування потреби в знаннях, бажання глибоко та досконало вивчати освітню компоненту. З огляду на це перед проведенням самостійної роботи викладач повинен уважно проаналізувати уміння та ставлення кожного здобувача вищої освіти до самостійної роботи й у подальшому, відповідно до психологічних особливостей здобувачів вищої освіти, вибирати конкретні завдання та визначати час на їх виконання. Водночас необхідно формувати у здобувачів вищої освіти бажання самостійно здобувати знання, виявляти ініціативу та готовність обговорювати результати своєї роботи та проблеми, які виникли під час реалізації самостійної роботи.

Ученими доведено, що *темперамент людини* протягом життя у своїй основі не змінюється і залежить від фізіологічних особливостей організму. Тому визначення та врахування темпераменту здобувача вищої освіти для організації його самостійної роботи – одне з важливих завдань викладача. Наприклад, у *сангвініка*, як правило, не виникає проблем із самостійною роботою, враховуючи те, що люди-сангвініки легко пристосовуються до будь-яких вимог, оточення, колективів, установ. Вони працюють досить швидко, але за необхідності можуть уповільнити темп і виконати роботу з особливою точністю й ретельністю.

Меланхолік виконує роботу повільніше, ніж сангвінік. Тому на виконання самостійної роботи таким здобувачам вищої освіти необхідно виділити удвічі більше часу. Меланхоліка швидко стомлює будь-яка діяльність, навіть легка і приємна, його лякають нові завдання і великі обсяги роботи. Тому, щоб меланхолік якісно виконав роботу, викладачеві доцільно розподілити завдання на частини. Саме здобувачі вищої освіти з цим типом темпераменту в процесі навчання потребують найчастіших консультацій з викладачем та його підтримки.

Найскладніше буде самостійно працювати над навчальним матеріалом *холерику*, якому досить складно надовго зосередитися на одній роботі. Він швидко стомлюється від рутини, одноманітності. Як правило, все робить надзвичайно швидко і неякісно, часто не доводить справ до кінця. Завдання здобувачу вищої освіти-холерику слід, як і меланхоліку, видавати невеликими

частинами. Розпорядження й інструкції холерика переважно не дослуховують до кінця, не доходять глибоко до суті справи, тому слід інформувати холерика стисло, небагатослівно, акцентуючи його увагу на основних аспектах. Не зайве також перевірити, чи зрозумів холерик суть справи.

Самостійно навчальну роботу здобувач вищої освіти-*флегматик* виконує сумлінно, якісно, але надзвичайно повільно. В кожну проблему флегматик намагається вникнути якнайглибше. Флегматик – це людина, яка спочатку все ретельно продумає, прорахує, виважить і лише потім скаже чи зробить. Флегматик не здатний швидко зорієнтуватися, тому усі завдання потрібно видавати йому заздалегідь.

Враховуючи особливості темпераменту кожної людини, доцільно на початку семестру проводити тестування здобувачів вищої освіти для складання психологічного «портрета» всієї групи і кожного здобувача вищої освіти окремо. Визначається тип індивідуальності: рівень інтелектуального розвитку, головний тип темпераменту, мотив, самооцінка, додатково оцінюється рівень підготовки з обраної освітньої компоненти. На основі цього подальше навчання окремого здобувача вищої освіти та групи в цілому проводиться за індивідуальним пакетом завдань з урахуванням рівня підготовки, здібностей та інтересів.

Отже, щоб організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти була ефективною, необхідно забезпечити в цьому процесі урахування індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти.

Створюючи систему самостійної роботи здобувачів вищої освіти, необхідно, по-перше, навчити їх вчитися і це потрібно робити з перших занять; по-друге, ознайомити з психофізіологічними основами розумової праці, технікою її наукової організації, враховуючи специфіку предмета, складність освітньої компоненти, мету її вивчення.

Ефективність самостійної роботи здобувачів вищої освіти залежить від рівня допомоги викладача. Мінімальна допомога полягає в тому, що викладач тільки ставить певну мету, максимальна – передбачає постанову навчальної мети і розкриття засобів її досягнення у вигляді деталізованої алгоритмічної інструкції.

Самостійність співвідноситься із самореалізацією особистості, її активністю щодо внутрішнього спонукання без зовнішнього примусу, відносно незалежністю. Для вищого рівня розвитку самостійності здобувачів вищої освіти у процесі навчально-пізнавальної діяльності типовим є продуктивний творчий характер діяльності, а не стереотипність ухвалюваних рішень, дій самої особистості. Рівень її розвитку залежить від умов, у яких розривається особистість, характеру її взаємовідносин із суб'єктами навчальної діяльності закладу вищої освіти.

Здобувачів вищої освіти, у яких самостійність у навчанні розвинута достатньо, називають «автономними», незалежними від сторонньої допомоги, а тих, у кого уміння самостійно вчитися не розвинені, можна назвати «залежними».

Здобувачі вищої освіти *«автономного типу»* вбачають основний сенс навчання у здобутті потрібних їм професійних знань, умінь та навичок. У них критерії успішності навчання не зводяться до отримання оцінок. Ці здобувачі вищої освіти вважають, що успіх їх професійного розвитку в навчанні суттєво залежить від їх особистих якостей і зусиль, що докладаються. Вони ретельно контролюють та критично оцінюють свою навчальну діяльність у ході виконання кожного завдання.

Здобувачів вищої освіти *«залежного типу»* можна поділити на дві підгрупи. Здобувачі вищої освіти першої підгрупи, незважаючи на низьку успішність навчання, оцінюють свою навчальну діяльність як досить успішну для себе. Вони погоджуються на менші результати, щоб не витратити більших зусиль та часу, не напружувати думки, не робити щось нове, незвичне. Вони вважають, що оцінка під час перевірки знань, умінь і навичок залежить переважно від випадку (таланту). Здобувачі вищої освіти другої підгрупи оцінюють своє навчання як неуспішне. Вони бажають отримувати вищі оцінки, і багато хто з них витрачає на підготовку велику кількість часу. Однак вони не усвідомлюють залежність успіхів у навчанні від розвиненості в них особистих психічних властивостей, навчальних умінь та умінь мислення, тому не намагаються розвивати, тренувати власні психічні процеси, вміння, навички (пам'ять, уміння порівнювати, виокремлювати головне, узагальнювати; швидко й усвідомлено читати та конспектувати тощо), від яких залежить ефективність самостійної навчальної роботи. Їхня діяльність безсистемна, нераціональна, неоптимальна, їм часто потрібна зовнішня допомога під час підготовки до занять.

Отже, розвиток самостійності є процесом переходу від зовнішнього керівництва до самоуправління, самоорганізації своєї навчальної діяльності. Для ефективної самостійної навчальної роботи здобувач вищої освіти мусить оволодіти раціональними, оптимальними способами навчання, мислення, здобуття інформації.

Професійне спрямування викладання не має бути єдиним мотивом самостійної навчальної діяльності. Кожен викладач має знаходити ще й інші мотиви плідної навчальної праці, спираючись при цьому на індивідуальні інтереси, особливості кожного здобувача вищої освіти. Такими мотивами можуть стати особистісні мотиви, вирішення життєвих проблем, економічна зацікавленість у майбутній професії, самоутвердження особи, спілкування тощо.

Результати самостійної роботи здобувачів вищої освіти залежать від таких факторів:

1. Наявність у здобувачів вищої освіти сформованих умінь і навичок навчально-пізнавальної діяльності: вміння конспектування на лекції та роботи з книгою; володіння логічними операціями (порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, визначення понять, правила систематизації та класифікації).

2. Специфіка пізнавальних психічних процесів: увага, пам'ять, мова, спостережливість, інтелект і мислення. Слабкий розвиток кожного з них стає серйозною перешкодою у навчально-пізнавальній діяльності майбутніх фахівців фармацевтичної галузі.

3. Працездатність, яка забезпечується фізичним станом особистості. Результат навчання оцінюється не кількістю повідомленої інформації, а якістю її засвоєння, умінням її використовувати та розвитком здібності до подальшого самостійного професійного розвитку.

4. Оволодіння оптимальним стилем роботи, що забезпечує успіх здобувачів вищої освіти у навчально-пізнавальній діяльності. Чергування праці і пауз у роботі, періоди відпочинку, індивідуально обґрунтована норма тривалості сну, перевага вечірніх або ранкових занять, стресостійкість на іспитах і особливості підготовки до них.

5. Рівень вимог до себе, який визначається самооцінкою майбутнього фахівця фармацевтичної галузі.

3.2. МОТИВАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Активна самостійна робота здобувачів вищої освіти можлива тільки за наявності серйозної та стійкої мотивації. Найсильніший мотивувальний фактор – підготовка до подальшої ефективної професійної діяльності. Формування мотивації здобувачів вищої освіти під час аудиторних занять до вивчення освітньої компоненти відбувається шляхом демонстрації зв'язку основних її положень з компетентностями майбутнього фахівця фармацевтичної галузі, які передбачаються освітньою програмою.

До внутрішніх факторів, що сприяють активізації самостійної роботи, належать:

– корисність виконуваної роботи (усвідомлення доцільності результатів роботи в професійній підготовці);

– участь здобувачів вищої освіти у творчій діяльності (участь у науково-дослідній, методичній роботі, що проводиться на певній кафедрі);

– інтенсивна педагогіка (уведення в освітній процес активних методів – ігровий тренінг, в основі якого лежать інноваційні та організаційно-діяльні ігри);

– участь в олімпіадах з освітніх компонент, конкурсах науково-дослідних або прикладних робіт тощо.

– мотивувальні фактори контролю знань (накопичувальні оцінки, рейтинг, тести);

– заохочення здобувачів вищої освіти за успіхи у навчанні і творчій діяльності та санкції за погане навчання;

– індивідуалізація завдань, що виконуються як в аудиторії, так і поза нею, постійне їх оновлення;

– особистість викладача – приклад для здобувача вищої освіти як професіонала, як творчої особистості;

– циклове навчання – «метод занурення» (інтенсифікація вивчення матеріалу, проведення багатогодинного практичного заняття, що охоплює декілька тем курсу і спрямоване на вирішення наскрізних завдань).

3.3. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Використання дистанційних технологій дає змогу розширити можливості самостійного навчання здобувачів вищої освіти і зробити його справді повноцінним та всеохопливим.

Одним із найдоступніших шляхів підвищення ефективності освітнього процесу є продумана організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти з використанням дистанційних технологій. Саме в процесі особистої самостійної навчальної діяльності під керівництвом викладача, що виступає консультантом, але не бере у ній безпосередньої участі, здобувач вищої освіти набуває навиків пошукової діяльності та міцних знань.

Для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти із застосуванням дистанційного навчання велике значення має її навчально-методичне забезпечення, розроблене викладачами, яке допомагає здобувачу вищої освіти якісніше засвоїти матеріал, вивільняє час для аналізу результатів, вирішує проблему недостатнього забезпечення здобувачів вищої освіти друкованою навчальною літературою.

Освітня діяльність і управління нею не можливе без педагогічно виваженого поєднання методів навчання, використання різноманітних видів навчальних занять.

Дистанційне навчання має низку переваг перед традиційними формами в організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти, зокрема: актуальність, гнучкість, більша вмотивованість, ергономічність, оперативність, інтерактивність, збільшені можливості контролю тощо.

Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти із використанням дистанційного навчання неможлива без застосування інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ). Інформаційні технології – це система сукупності методів засвоєння знань і способів діяльності на основі взаємодії викладача, здобувачів вищої освіти та засобів ІКТ, спрямованих на досягнення результату освітнього процесу, що сприяє розширенню дидактичних можливостей.

Важливим є не саме застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, а те, наскільки їх використання служить досягненню освітніх цілей. Зазвичай найкращий освітній результат забезпечується доцільним поєднанням добре перевічених часом традиційних та інноваційних засобів організації навчання здобувачів вищої освіти.

Усі традиційні такі види навчальних занять як лекційні, практичні, семінарські, лабораторні та індивідуальні заняття, всі види практик і консультацій, контрольні роботи, заліки, іспити та інші види діяльності) використовуються з певною специфікою і в процесі дистанційної роботи.

Тож не варто повністю відмовлятися від перевічених часом традиційних форм організації самостійної навчальної діяльності здобувачів освіти, їх доцільно інтегрувати з технологіями дистанційного навчання, об'єднати переваги і компенсувати недоліки традиційного й дистанційного навчання.

Головні завдання організації дистанційної самостійної роботи здобувачів вищої освіти наведені на рис. 3.2.

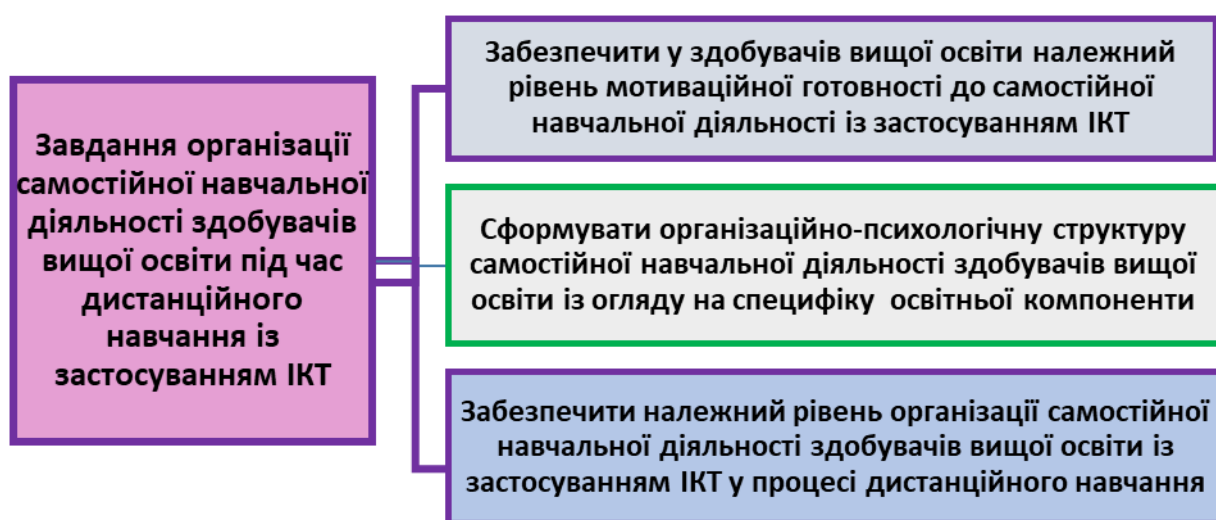

Рис. 3.2 Завдання організації дистанційної самостійної роботи

В основу ефективної організації та формування і розвитку навичок самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти за допомогою дистанційного навчання із застосуванням ІКТ можуть бути покладені за

принципом взаємного доповнення як традиційні методологічні підходи (компетентнісний підхід, систематичність, плановість, оптимальність організації, контрольованість тощо), так і специфічні (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Специфічні методологічні підходи в умовах дистанційного навчання
із застосуванням ІКТ

Дидактичні можливості ІКТ	Зміст
Інтерактивність	Передбачає взаємодію між учасниками освітнього процесу
Посилена вмотивованість	Здобувачів вищої освіти мотивує якісно новий тип візуалізації навчального матеріалу як реальних, так і віртуальних об'єктів, процесів та явищ, сприятливі умови навчання
Адаптивність	Забезпечує індивідуальний темп навчання, передбачає самостійний вибір здобувачем вищої освіти курсу, часу навчання, терміну консультацій і контрольних заходів, періодичне відновлення навчальної діяльності
Інформаційність	Враховує особливості циркуляції навчальної інформації в єдиному інформаційному просторі закладу вищої освіти, механізми отримання, передачі, розпізнання, перетворення й зберігання навчальної інформації, важливої для самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти
Гуманність	Створення максимально сприятливих умов навчання, розвитку і прояву творчої індивідуальності здобувачів вищої освіти; безпечні та комфортні умови набуття професійних знань
Педагогічна доцільність	Вибір змісту освіти, який має відповідати, з одного боку, нормативним вимогам стандартам вищої освіти й ринку праці, а з іншого – вимогам здобувача вищої освіти; головним є не застосування ІКТ, а за їх допомогою відповідне змістове наповнення навчальних курсів освітньою компонентою
Модульність	Квантування змісту і процесу організації самостійної освітньої діяльності на автономні, функціонально зорієнтовані етапи, де кожен з етапів має власне програмно-цільове й методичне забезпечення

Таблиця 3.3

Специфічні методологічні підходи в умовах дистанційного навчання із застосуванням ІКТ (продовження)

Дидактичні можливості ІКТ	Зміст
Технологічність	Конструювання змісту самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, виходячи із цілей навчання, чіткого планування фаз, стадій, етапів, послідовних технологічних ланцюгів у взаємодії викладача й здобувачів вищої освіти, засобів корекції й контролю за встановленими фіксованими результатами із застосуванням ІКТ
Забезпечення захисту інформації	Передбачає упровадження організаційних і технічних засобів безпечного та конфіденційного зберігання інформації, що циркулює в дистанційному навчанні
Стартовий рівень освіти	Вимагає наявності певної кількості знань, умінь, навичок у здобувачів вищої освіти, можливість адаптуватися до вимог сучасного суспільства
Гнучкість та мобільність	Створення інформаційних мереж, баз і банків знань та даних для дистанційного навчання, що дозволяє коригувати, доповнювати й удосконалювати освітню програму; варіативність, трансформація змісту, методів і форм навчання, організації навчальних занять, поєднання різних методик навчання для здобувачів вищої освіти різнорівневої підготовки
Збільшені можливості контролю за якістю навчання	Здійснення тестового самоконтролю, контролю з діагностикою, зворотним зв'язком і оцінюванням етапів з використанням спеціальних засобів моніторингу навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти із застосуванням ІКТ
Рефлексивність	Передбачає системну рефлексію суб'єктів організації самостійної навчальної діяльності з метою своєчасного виявлення й корекції недоліків і недоречностей в організації цієї діяльності, об'єктивної оцінки процесу та результату навчання

Використання засобів ІКТ у системі дистанційної освіти впливає на всі компоненти системи навчання: цілі, зміст, методи, засоби й організаційні форми навчання. Усе це дозволяє ставити і розв'язувати значно складніші актуальні педагогічні проблеми, зокрема проблеми розвитку здобувача вищої

освіти, його інтелектуального, творчого потенціалу, критичного мислення, самостійності в здобуванні знань та роботі з різноманітними джерелами навчальних відомостей.

Організація самостійної діяльності здобувачів вищої освіти під час дистанційного навчання відбувається шляхом комплексного застосування спеціальних ІТ-технологій (рис. 3.3).

Рис. 3.3 Комплексне застосування ІТ-технологій у дистанційній самостійній роботі

Одним із найважливіших методичних аспектів оптимальної організації самостійної освітньої діяльності із застосуванням дистанційних технологій є комплексне планування її цілей і завдань, які забезпечують цілеспрямоване засвоєння матеріалу. Завдання навчання мають бути чітко і зрозуміло сформульовані. Здобувач вищої освіти із самого початку роботи має знати, що від нього вимагають. Для визначення і формулювання дидактичної мети необхідно орієнтуватися на кінцеві результати дистанційної освітньої діяльності здобувачів вищої освіти, скеровувати та контролювати самостійну роботу, підказувати шляхи просування у вивченні матеріалу, в певній послідовності на основі методичних рекомендацій, інструкцій, пояснень, довідкової системи, що супроводжують матеріал та дають змогу самостійного пізнання, самоосвіти і самоконтролю.

Організація ефективної самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти під час використання технологій дистанційного навчання із застосуванням ІКТ зумовлює розробку принципово нових *комп'ютерно зорієнтованих дидактичних матеріалів*:

1. *Створення і застосування електронних лекцій.* Вони можуть бути текстовими, звуковими й візуальними, можуть проводитися синхронно чи асинхронно, у фронтальному чи індивідуальному режимах. Одержувачі можуть скачувати їх на свої пристрої або слухати лекції в реальному часі і в такий спосіб дистанційно самостійно навчатись. У здобувачів вищої освіти з'являється можливість багаторазового звертання до незрозумілого, чергування читання з обмірковуванням, аналізом.

2. *Застосування електронних підручників і посібників,* які мають величезний дидактичний потенціал (можливість перегляду навчального матеріалу за гіперпосиланнями та іншу довідкову та навчальну літературу; використання засобів мультимедіа для більш ефективного подання навчального матеріалу: звук, графіка, мультиплікація, анімація, відео; можливість додавати запитання, тести для самоконтролю, поточного та підсумкового контролю тощо).

3. *Створення дидактичних засобів* від простих довідкових документів до повноцінних навчальних посібників, що підтримують мовлення, анімацію, відео й моделювання, а також інших навчальних матеріалів, тренінгів, курсів, демонстрацій, довідкових посібників.

4. *Створення електронного методичного забезпечення* для вивчення освітньої компоненти або окремих її розділів, підготовка і розсилання методичних вказівок і рекомендацій до проведення практичних, семінарських, лабораторних занять, системи завдань для самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

5. *Налагодження зворотного зв'язку, планування і проведення консультацій.* Цей процес забезпечується застосуванням електронних мережевих комунікаторів і IP-телефонії, дає змогу використовувати безкоштовні можливості Skype, Viber, WhatsApp, Telegram, Facebook Messenger, Instagram, віртуальних дошок Padlet, електронної пошти для організації консультаційної навчальної роботи як індивідуально, так і в чаті.

6. *Організація самостійного виконання здобувачами вищої освіти навчальних завдань з освітніх компонент у віртуальних (цифрових) лабораторіях.* Віртуальна лабораторія має повний набір властивостей, характерних для традиційної організації наукових досліджень. Її застосування в процесі дистанційної роботи дозволяє здобувачам вищої освіти досліджувати явища і процеси, проводити інструментальну діагностику й детальний аналіз отриманих результатів за допомогою комп'ютерних програмних засобів. Водночас перевагою віртуальних лабораторій є можливість самостійного та дистанційного проведення досліджень зі значним збереженням обладнання і засобів навчання здобувачів вищої освіти, дотриманням вимог охорони і гігієни праці.

7. *Систематичний контроль і корекція самостійної навчальної діяльності* здобувачів вищої освіти з використанням дистанційних технологій передбачає використання спеціальних засобів моніторингу навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти із застосуванням інформаційно-комп'ютерних технологій. Найбільш ефективним є тестовий контроль, оскільки дає змогу об'єктивно, неупереджено й оперативно з'ясувати якість засвоєння навчальної інформації. Для побудови тестового контролю, створення пакетів тестових завдань щодо проведення контрольних заходів, тестування з автоматизованою перевіркою результату, можуть бути використані різноманітні конструктори тестів, які пропонує Internet.

8. *Створення і використання персонального веб-сайту викладача або тематичного блогу* в соціальних мережах є ефективним інтерактивним дидактичним засобом дистанційної взаємодії між учасниками освітнього процесу, а також засобом організації самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.

Обов'язковою складовою організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти із застосуванням дистанційних технологій мають бути методичні рекомендації здобувачу вищої освіти: як, у якій послідовності й у які строки вивчати матеріал, умови проходження проміжних та підсумкових тестувань, виконання практичних і лабораторних робіт з освітньої компоненти, виконання контрольних і курсових робіт, курсових проєктів тощо.

Методичні рекомендації повинні мати форму «Інструкції з навчання» і являти собою «жорсткий» алгоритм дій здобувача вищої освіти із засвоєння навчального матеріалу або окремих його фрагментів. У такий спосіб реалізується одне з найважливіших завдань викладача – керування навчально-пізнавальною діяльністю здобувачів вищої освіти.

Організація самостійної дистанційної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти обов'язково має передбачати можливість зворотного зв'язку з викладачем, що забезпечується використанням різноманітних форм консультацій, форумів, чатів, повідомлень тощо.

Освітній процес із застосуванням дистанційних технологій, зворотний зв'язок зі здобувачем вищої освіти може організовуватись в Online- і Offline-форматах.

Режим Online забезпечує обмін даними та інформацією *в режимі реального часу*. Це можуть бути відеоконференц-зв'язок (Zoom), можливості соцмереж Skype, Viber, WhatsApp, Telegram або діалог у чаті. Ефективність технологій Online особливо висока у разі організації дистанційних лекцій, семінарських і практичних занять, групових консультацій.

Режим Offline – обмін інформацією може відбуватися у *відкладеному режимі*, коли отримані повідомлення зберігаються в комп'ютері, а користувач може переглянути їх за допомогою спеціальних програм у зручний для нього

час. До зазначених технологій належать, наприклад, електронна пошта, списки розсилки, форуми (дають можливість організувати колективне обговорення найбільш складних питань курсу).

Ще одним важливим методичним аспектом організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти є використання технологій зберігання та оброблення освітніх ресурсів, які реалізуються засобами системи підтримки дистанційного навчання та хмарних сервісів (Google, YouTube тощо).

Отже, раціональна організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти із застосуванням дистанційного навчання, використанням інноваційних форм та інформаційно-комп'ютерних технологій не тільки дозволяє інтенсифікувати роботу з якісного засвоєння навчального матеріалу, а й закладає основи постійної самоосвіти та самовдосконалення у майбутній професійній діяльності, а інформаційно-освітнє середовище, яке створюється за допомогою інтеграції сукупності програмно-апаратних і традиційних форм навчання, визначає самостійну роботу здобувача вищої освіти як більш незалежну, пріоритетну та творчу.

Тобто технології дистанційного навчання підвищують ефективність самостійної роботи здобувачів вищої освіти, дають абсолютно нові можливості для творчого самовираження, оволодіння загальними, професійними та інтегральними компетентностями, надають доступ до нетрадиційних джерел інформації, а викладачам, зі свого боку, дозволяють реалізовувати абсолютно нові форми і методи навчання.

4. КЕРІВНИЦТВО САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Під керованою самостійною роботою слід розуміти процес самостійного набуття знань, оволодіння навичками та вміннями, керований викладачем опосередковано (через методичні рекомендації, посібники, інструкції, алгоритми) або самим здобувачем вищої освіти (через визначення цілей роботи, вибір ефективних шляхів їх досягнення та самооцінки). Тому одним з найважливіших завдань викладачів є допомога здобувачам вищої освіти в оволодінні ними. Водночас необхідно ретельно планувати не тільки аудиторну, але й позааудиторну навчальну роботу здобувачів вищої освіти. Здобувачів вищої освіти з низьким рівнем підготовки навчати навичок самостійної роботи доцільно на аудиторних заняттях і обов'язково під керівництвом викладача.

Кожен викладач, залежно від цілей самостійної роботи, у процесі управління нею визначається зі ступенем власного втручання у хід виконання завдань самостійної роботи і займає різні рольові позиції, що забезпечують виявлення відповідного рівня самостійності здобувача вищої освіти.

1. *Інформатор (транслятор), тренер, контролер* – виступає джерелом інформації, інформує про мету, завдання, пояснюючи хід виконання того чи іншого завдання, та детально роз'яснює, навчає діям здобувача вищої освіти щодо їх виконання. Самостійна робота при цьому виконується під його контролем, за його активного втручання в самостійну діяльність і вимагає чіткого виконання рекомендацій та інструкцій. Робота виконується під наглядом викладача.

2. *Керівник, ментор, наставник* – впливає на діяльність і продуктивність самостійної роботи здобувача вищої освіти для досягнення конкретної мети. Водночас він планує, інформує, організовує та забезпечує виконання самостійної роботи, певною мірою допомагає вирішенню проблем, але, хоча й активно втручається в самостійну діяльність здобувача вищої освіти, уникає детального роз'яснення самостійних дій здобувача вищої освіти. Робота виконується без нагляду викладача.

3. *Координатор, тьютор, експерт* – спрямовує роботу, координує діяльність, допомагає планувати роботу, полегшує процес виконання завдань та пошук альтернативних рішень, робить висновки. Активність втручання в роботу здобувача вищої освіти залежить від конкретної ситуації.

4. *Консультант, порадник, фасилітатор* – порадник щодо напрямів виконання самостійних робіт, допомагає виконати ті чи інші дії, дозволяє епізодичне втручання в самостійну діяльність, підтримує і розвиває здібності, створює сприятливі умови, обговорює зі здобувачем вищої освіти проблеми, що розглядаються, висловлює власну думку, коригує результати спільної діяльності.

5. *Модератор* – не втручається у хід самостійних пізнавальних дій, а лише оцінює їх і, якщо необхідно, ставить запитання для роздумів, стимулює мислення, тобто спрямовує діяльність.

Керована самостійна робота – це цілеспрямована діяльність викладачів і здобувачів вищої освіти для системного засвоєння особистістю професійно важливих знань, умінь і навичок. Керована самостійна робота здобувачів вищої освіти має бути ретельно організованою і проконтрольованою викладачем. Керівництво самостійною роботою – це індивідуально-консультативна форма організації навчальної роботи викладача зі здобувачами вищої освіти, яка здійснюється шляхом створення необхідних умов для виявлення і розвитку індивідуальних здібностей здобувача вищої освіти на основі особистісно-діяльнісного підходу.

Керування самостійною роботою здобувачів вищої освіти суб'єктами її організації (викладачами) здійснюється за такими етапами:

– визначення мети як стратегії вивчення освітньої компоненти, конкретизація навчальних пізнавальних завдань відповідно до змістового модуля;

- визначення змісту самостійної роботи здобувачів вищої освіти з кожного модуля;
- конкретизація видів самостійної роботи та моделей діяльності здобувача вищої освіти під керівництвом викладача в процесі виконання індивідуальних завдань;
- створення позитивної мотивації на всіх етапах спільної діяльності;
- підготовка (мотиваційна, технологічна) здобувачів вищої освіти до виконання завдань самостійної, індивідуальної роботи;
- поточний контроль результативності організації самостійної, індивідуальної роботи та постійна її корекція під час виконання завдань усіх рівнів складності;
- контроль і оцінка успішності виконання навчальних завдань;
- оцінка (самооцінка) сформованості у здобувачів вищої освіти пізнавальної (бажання працювати, задоволеність результатами), емоційної (налаштування на спільну роботу з викладачами, самопочуття, працездатність) активності.

Індивідуально-консультативна робота, як правило, проводиться у вигляді консультацій під час підведення підсумків самостійної роботи здобувачів вищої освіти з метою отримання здобувачем вищої освіти відповіді на окремі теоретичні чи практичні питання, пояснення певних теоретичних положень та їх практичного застосування, а також у процесі роботи здобувачів вищої освіти над курсовими та кваліфікаційними роботами тощо.

Ефективність виконання індивідуальних завдань та самостійної роботи визначається рівнем педагогічного керівництва. У разі здійснення такого виду навчальної діяльності важливим є:

- спрямованість усіх форм і методів керівництва і контролю на набуття навичок самоосвіти, творчого пошуку вирішення поставлених завдань у ході їх самостійного виконання;
- здійснення систематичного зворотного зв'язку, який має виявлятися у процесі лабораторних, практичних і семінарських занять, консультацій під час індивідуальних бесід викладача зі здобувачами вищої освіти тощо;
- чітке планування викладачем самостійної роботи здобувачів вищої освіти та інформування про цей план на вступному занятті.

5. КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Контроль самостійної роботи здобувачів вищої освіти є складовою частиною системи навчання як один з факторів, що стимулюють підвищення успішності.

Вимоги до контролю самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

- об'єктивність перевірки та оцінки;
- індивідуальний характер контролю;
- система, регулярність;
- гласність, всебічність перевірки, яка має охоплювати всі модулі освітньої компоненти;
- диференційованість перевірки, яка передбачає врахування специфіки програмного матеріалу, предмета, індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти;
- різноманітність форм контролю і всебічність, що створюють умови для реалізації функцій контролю, підвищення інтересу здобувачів вищої освіти до його проведення і результатів;
- етичність ставлення до здобувачів вищої освіти, повага до них.

Контроль результатів навчання здобувачів вищої освіти є формою зворотного зв'язку, джерелом інформації для викладача про хід самостійного опанування здобувачем вищої освіти навчального матеріалу та міцність його засвоєння.

Основними формами контролю самостійної роботи здобувачів вищої освіти є:

поточний контроль – під час практичних, лабораторних, семінарських занять у вигляді експрес-опитування, співбесіди, тестових завдань, контрольних робіт, контролю практичних умінь і навичок, контролю змістових модулів;

підсумковий – контроль питань, тем, які виносяться на самостійне вивчення з освітньої компоненти під час семестрового контролю та атестації.

Залежно від особливостей освітньої компоненти, характеру самостійної роботи викладач може встановити такі форми контролю:

- поточний контроль (захист) виконаних лабораторних робіт;
- поточний контроль виконаних практичних завдань;
- тестовий чи інший контроль тем, винесених викладачем на самостійне опрацювання здобувачами вищої освіти;
- усна доповідь та/або письмовий звіт про розв'язання ситуаційних завдань тощо;
- індивідуальна чи колективна робота (проєкт), передбачена робочою програмою з освітньої компоненти, що потребує формування практичних навичок і умінь здобувачів вищої освіти;
- звіт про проходження практики, науково-дослідну роботу (чи її етапи);
- стаття, тези доповідей та інші публікації в наукових, науково-популярних, навчальних виданнях за підсумками самостійної навчальної та науково-дослідної роботи;

– контроль тем, які виносяться на самостійне вивчення, під час підсумкового контролю.

Викладачами розробляється система визначення якості виконаних здобувачем вищої освіти завдань для самостійної (індивідуальної) роботи та рівня набутих ним знань, умінь, навичок, що передбачає оцінювання у балах усіх результатів, досягнутих під час проведення всіх форм контролю.

Отже, компетентність, конкурентоздатність, динамізм та інформованість сьогодні стають головними якостями особистості, що впливають на її професійне самовизначення і становлення. Значну роль у розвитку індивідуальності, саморозвитку, самоосвіти, застосування одержаних знань та досягнення професійного успіху майбутнього фахівця фармацевтичної галузі відіграють викладацькі кадри. Головним у стратегічній лінії організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти на кафедрах університету є не оптимізація її окремих видів, а створення умов високої активності, самостійності і відповідальності здобувачів вищої освіти в аудиторії і поза аудиторією, а також під час усіх видів освітньої діяльності.

Раціональна організація освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання підвищує ефективність самостійної роботи здобувачів вищої освіти, дає абсолютно нові можливості для творчого самовираження, оволодіння загальними, професійними та інтегральними компетентностями.

Контроль компетентностей, знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти є формою зворотного зв'язку, джерелом інформації для викладача про хід самостійного опанування здобувачем вищої освіти навчального матеріалу та якість його засвоєння.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ЛІТЕРАТУРИ

1. Воєвідко Л. М. Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти / Л. М. Воєвідко // Педагогічна освіта : теорія і практика: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 21. Ч. 2. С. 25–31.
2. Дистанційне навчання: дидактика, методика, організація: монографія / В. Г. Гетта, С. М. Єрмак, Г. В. Джевага, О. М. Шульга, І. В. Повечера, Н. М. Носовець, А. М. Коляда. Чернігів, 2017. 286 с.
3. Закон України «Про вищу освіту». Редакція від 28.05.2023 р. <https://zakon.rada.gov.ua/>
4. Михайлюк М. М., Верголяс М. Р., Верголяс О. О. Самостійна робота як важлива складова при вивченні дисциплін // УДК001.1 зб. наук. праць. Мир науки: проблеми, перспективи, інновації // Дистанційна освіта в Україні: інновації, нормативно-правові, педагогічні аспекти: зб. наук. праць. К. : НАУ, 2021. С. 120 -123.
5. Ніколенко Л. М. Щодо самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання / Л. М. Ніколенко, Л. А. Ільченко // Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку : матеріали V Всеукр. наук.-пр. конф., 5 лист. 2020 р. Запоріжжя, 2020. С 27–29.
6. Положення про дистанційне навчання / Міністерство освіти і науки. Наказ 25.04.2013 № 466. Редакція від 16.10.2020 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
7. Положення про організацію освітнього процесу у НФаУ <https://nuph.edu.ua/polozhennya-shhodo-organizacii-osvitnogo-procesu-u-nfau> //
8. Самойленко І., Полесова Т., Кривошеєва В., Чернишова О., Герасименко В., Долинський В. (2021). Самостійна робота студентів з розвитку професійної компетентності у вищих медичних навчальних закладах в умовах дистанційного навчання. *InterConf*. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/10871>
9. Скуратівська С. Особливості організації самостійної роботи студентів [Електронний ресурс]: Освіта ua. URL: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/education/36615/
10. Сушко О. В., Колодій О. С. Організація самостійної роботи студентів ЗВО та її роль у процесі професійної підготовки.: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2018. Вип. 21. С. 27-36.
11. Сушко О. В., Колодій О. С. Дистанційне навчання в самостійній роботі студентів технічних ЗВО: Зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2021. Вип. 24. С. 88-92.
12. Тамаркіна О. Самостійна робота студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання //Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич, 2020. Вип 34, Т. 5. С. 228-231. http://www.aphn-journal.in.ua/archive/34_2020/part_5/37.

13. Точіліна Т. М. Організація самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна. 2021. № 27 <http://ped-series.kpnu.edu.ua/article/view/251655>

14. Умрик М. Досвід організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. Київ, 2020. № 5 (12). С. 192-195. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1348/39>.

15. Цись О. О. Організація самостійної навчальної діяльності студентів технологічно-педагогічних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій : навчальний посібник. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. – 150 с.

ЛИСТОК РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ДОКУМЕНТА

№ врахованого примірника	Підрозділ	Посада і ПІБ отримувача	Підпис та дата отримання	Підпис та дата повернення